

SEMBREM LLAVORS · FEM ARRELS · COMPARTIM FRUITS

**CONSTRUÏM SOBIRANIES,
AVANCEM CAP A LA INDEPENDÈNCIA**

Navàs

16 de gener de 2016

Avançar cap a la independència, guanyar les sobiraniaes

3

Avui dia la nostra societat està patint les polítiques que es deriven de l'intent de recuperar un capitalisme malmès per la crisi que va esclatar a l'agost de 2007. Aquestes polítiques tenen com a objectiu no declarat el rescat dels poderosos i es concreten a presentar com a inevitables les anomenades polítiques d'austeritat dirigides a la contenció del dèficit públic i el pagament del deute públic. De facto, aquestes polítiques representen una redistribució dels recursos col·lectius de baix cap a dalt i estan tenint com a conseqüència que la responsabilitat de la recomposició del capitalisme recaigui sobre les classes populars. Aquestes veuen com es destrueix la cohesió social que suposaven les polítiques públiques de l'estat del Benestar, a la vegada que les seves condicions laborals empitjoren i es redueix el patrimoni col·lectiu, fruit de les privatitzacions. Així, doncs, avancem cap a un model de societat que basarà la seva recuperació a intensificar, si és possible, els nivells d'explotació i de desposseïció, a la vegada que recorrerà a formes cada cop menys democràtiques de gestionar les societats.

El vincle indestriable entre la independència i la recuperació de les sobiraniaes

La proposta del capitalisme del segle XXI i, concretament, per a l'àmbit dels Països Catalans, ens assegura pels propers anys entorns socials en què les condicions de vida de la majoria de persones continuaran deteriorant-se i on les institucions públiques intervindran amb simbiosi perfecta amb el capital

per assegurar la seva reproducció, en el context propi de l'Estat espanyol, amb clars símptomes de col·lapse institucional i econòmic.

4 Serà en aquest estret marc material en què es podran desenvolupar les polítiques públiques que, o bé se cenyiran a plantejar que, per assegurar el bon funcionament social, s'han de complir les restriccions que marca la gestió del capital (pagament del deute, control del dèficit, privatització), o bé intentaran mostrar, a través de diversos artificis, que hi ha una gestió progressista possible de la misèria (totes aquelles propostes que posen l'accent en la transparència i la democràcia sense voler afectar el nucli productiu i financer del capitalisme actual i que se centren a mostrar que una millor gestió, més honesta, és possible).

Nosaltres som conscients que, en aquest entorn, col·lisionen dos models de societat: el propi de la reproducció del capital, agressiu, autoritari, explotador i altament desposseïdor de la riquesa col·lectiva, i el de la societat que aspira a construir un entorn social del "bon viure".

Ens els darrers temps veiem que cada cop més persones de la nostra societat estan disposades a donar suport polític a opcions que proposen la ruptura amb el capitalisme per avançar en la construcció de nous models de societat. Som conscients, per tant, que el gran repte de la propera dècada consisteix a saber plasmar en propostes concretes la il·lusió que transmeten els nostres plantejaments polítics. Es per això que partim de la base que un o dos projectes concrets que es comencin a desplegar a partir de la nostra intervenció transformadora poden tenir molta més potència política que mil discursos. Cap experiència que triomfa és una experiència petita; cadascuna és una mostra gegant que podem fer-ho.

En aquest context pensem que cal apostar per opcions d'intervenció social que no plantegin la gestió del que hi ha, sinó que esdevinguin punts de partida per a la transformació social.

Per validar la direcció correcta d'aquestes propostes esdevé indispensable que compleixin els criteris de la matriu i brúixola de transformació definida pel Seminari d'Economia Crítica Taifa.

Avançar cap a formes de propietat no privada (comunal, cooperativa, municipal).

- Desenvolupar processos productius que no siguin explotadors (ni capitalisme ni patriarcat ni desposseïció dels recursos naturals).
- Desenvolupar mecanisme de redistribució equitatius.

- Presa de decisions democràtica, ni jeràrquica ni despòtica.
- Processos que prioritzin la comunitat per sobre de l'individu.
- Estat del Benestar: a vegades en majúscules a vegades en minúscules.

El municipalisme com a àmbit d'intervenció concret i immediat

L'àmbit municipal és l'àmbit adequat des d'on iniciar aquests processos de transformació. Entenem el municipalisme no només com un àmbit geogràfic, sinó sobretot com una proposta de proximitat que permet el contacte i la intervenció directa de les persones en els assumptes que les afecten.

5

També som conscients que serà en aquest àmbit on en els propers temps serem capaces d'acumular més força política i on podrem començar a desplegar exemples concrets que ens permetin visualitzar projectes concrets de superació del capitalisme.

La nostra proposta se centra a platejar que existeixen tota una sèrie de sobiranes (productiva, alimentària, energètica, residencial, cultural, etc.) que han de ser guanyades i, en alguns casos, recuperades per la ciutadania, a partir de desenvolupar processos i projectes d'acord amb els valors presentats en la matriu anterior.

Partim de la base que, actualment, en la majoria de les sobiranes ja existeixen multitud de processos oberts i en marxa, que, en la seva praxi present o en el seu esdevenir, proposen una superació dels valors del capitalisme.

En aquest sentit, la recuperació de les sobiranes esdevé fonamental, per diverses raons:

- Ens permet visibilitzar un projecte de superació concreta del capitalisme que supera l'escenari de la gestió (honest i transparent) i que, davant del marc del "no hi ha alternativa", a la debitorcràcia, fa una proposta concreta.
- Ens permet afiançar la diagnosi sobre quina és la realitat material concreta que hem de subordinar al control democràtic per poder garantir la reproducció material de la vida, al marge dels mecanismes de control del capital.

Considerem que tant el darrer punt com el fet d'aconseguir acumular un nivell de força política conscient és un element absolutament imprescindible

amb vista a poder plantejar un pols creïble a les polítiques de la Unió Econòmica i Monetària (austeritat, euro, pagament del deute).

Del que es tractaria, segons la nostra hipòtesi, seria del següent:

- Subsumir la institució en tots aquells processos transformadors donant-hi tot el suport institucional possible per facilitar-ne el desenvolupament.
- Allà on, per la inexistència de dinàmiques robustes, no fos possible que la institució jugués un paper dinamitzador de projectes en la direcció del guany de les sobirania, nosaltres apostaríem per generar dinàmiques comunals on els processos de guanys de cadascuna de les sobirania integrés la participació política tant de la institució municipal com de les distintes persones dels municipis.

6

El que volem que quedi clar és que la nostra proposta no dóna un paper protagonista a la intervenció institucional, sinó que el que pretén és subordinar aquesta als processos de transformació que ja es troben en marxa i que plantegen, en àmbits diversos, guanyar les sobirania indispensables per desenvolupar una vida digna.

Som conscients de les dificultats que suposa enfrontar-se amb aquesta tasca. Dificultats que tenen diferents dimensions. Per una banda, existeixen totes les dificultats derivades de l'actual sistema capitalista i el seu desplegament en tots els àmbits (tant productiu com financer com institucional com ideològic)¹. Per altra banda, existeix la dificultat de definir un procés de transformació conseqüent amb la nostra capacitat d'acumulació de força política de caràcter anticapitalista. Som plenament conscients de la necessitat de començar també a definir un escenari a escala regional i nacional que ens permeti començar l'articulació de la proposta en aquests àmbits, entenent que la cobertura de moltes de les necessitat i, en definitiva, la democratització del model productiu a partir d'una proposta de sobirania productiva requereix la intervenció concreta en aquest àmbits.

Sempre partirem de la realitat actual i de les possibilitats que el marc econòmic, polític i jurídic ens presenta. Però cal ser molt clars en aquest punt: nosal-

1. Som plenament conscients que aquest moment, atesa la divisió internacional del treball que defineix el capitalisme global, existeixen multitud de processos productius així com infraestructures que no tenen sentit des d'una lògica transformadora i autocentrada.

tres volem i apostem per superar el capitalisme i avançar cap a formes diferents de societat. Per tant, hem de ser conscients que, en algun moment, caldrà avançar a partir de processos que impliquin desobediència i conflicte amb el conjunt de poders (econòmics institucionals) que conformen el capitalisme.

Estem d'acord amb Gramsci, qui escrivia el següent²:

“L'Estat socialista existeix potencialment en les institucions de la vida social característiques de la classe treballadora explotada. Connectar entre elles aquestes institucions, coordinar-les i subordinar-les a una jerarquia de competències i poders, centralitzar-les fortament, respectant les necessàries autonomies i articulacions, significa crear des d'ara mateix una vertadera i pròpia democràcia obrera, en contraposició eficient i activa a l'Estat burgès, preparada des d'ara mateix per substituir-lo en totes les seves funcions essencials de gestió i de domini del patrimoni nacional”.

7

2. “Democrazia operaria”, *L'Ordine Nuovo*, sense signatura, escrit per Antonio Gramsci i Palmiro Togliatti, 21 de juny de 1919.

Sobirania (re)productiva

Context general de l'economia catalana

9

L'economia del nostre entorn, tant als Països Catalans com a l'Estat espanyol i el sud d'Europa, està immersa en una profunda crisi des de 2008. Es tracta d'una crisi de caràcter sistèmic en què els elements centrals de la continuïtat del capitalisme com a sistema presenten dificultats molt grans: disminució de la rendibilitat de les inversions i caiguda dels beneficis de les empreses, i una destrucció del teixit productiu, atur i desigualtats massius.

Hem d'afrontar el fet que, en aquest context, les possibilitats de reeditar un pacte social i apuntalar l'Estat del benestar són molt escasses. Els creixents problemes socials i econòmics no es resoldran sense alterar profundament el mode de producció, les relacions de classe, la divisió sexual del treball i la propietat privada dels mitjans de producció. Les mesures de caire socialdemòcrata, encaminades a la redistribució de la renda i el relleu econòmic amb una participació activa del sector públic, seran clarament insuficients. Resulta necessari transitar cap a una transformació real de l'economia i el model productiu en l'assoliment de la sobirania (re)productiva.

Els objectius de la sobirania (re)productiva

El conjunt de canvis per la transformació del sistema productiu cap a un model que permeti el desenvolupament humà de les persones es poden encabir en una estratègia que denominem de *sobirania (re)productiva*.

Cal determinar, en primer lloc, els objectius bàsics que promou aquesta estratègia. Una perspectiva transformadora ens exigeix un canvi de concepció temporal i material, allunyant-nos de la definició de condicions de vida que fa el cicle del capital, termes de producció de mercaderies per al seu intercanvi i creixements dels beneficis, i acostar-nos a les necessitats que requereixen els

diferents moments del cicle humà de les persones. Aquest canvi de perspectiva passa per una sèrie de consideracions:

- El conjunt dels mitjans de producció s'ha de posar al servei de la cobertura de les necessitats per a possibilitar una vida que pagui la pena ser viscuda. L'obtenció dels beneficis privats, motor que actualment guia la inversió determinant si els treballs i les (re)produccions són rendibles, ha de passar en un segon pla, subordinant-se a les necessitats socials. Cal centrar-nos en quina és la manera més eficient, socialment satisfactòria i respectuosa amb el medi ambient de produir tot allò necessari per al desenvolupament de les plenes capacitats humanes.

10

S'han configurat diferents regions i models econòmics al voltant de la tríada logística, immobiliari i turisme, amb el paradigmàtic exemple del projecte de la metròpoli de Barcelona, amb tota una àmplia influència a moltes altres poblacions des dels punts de vista de transport, urbanisme, residus, producció agrària i recursos naturals. El Barcelonès, el Baix Llobregat i els Vallès Oriental i Occidental concentren quasi el 60% de l'economia del Principat. Aquest model territorial centralitzador genera desequilibris que afecten tant el model productiu com el mode de vida de les poblacions que s'apleguen a la gran metròpoli. Segurament, per a la gran majoria de municipis, el fet de plantejar una estratègia de sobirania (re)productiva significaria construir un model de nou i aturar els projectes que el capitalisme havia desplegat (plans urbanístics, centres logístics, complexos d'oci, infraestructures de transport i d'aigua...). En altres municipis, el repte serà reorganitzar el model productiu existent a partir de nous criteris (serveis d'oci i turisme, indústries amb treball precari...).

- La força de treball no és autosuficient; és fruit d'un conjunt de treballs, duts a terme en relacions al marge del mercat, que proveeixen de béns i serveis. Cal tenir en compte que la vida és vulnerable i interdependent, i no considerar les persones, la força de treball, des d'una visió utilitarista, en funció de la capacitat per a fer rendible el capital. Una visió simbiòtica de la producció de mercaderies i la producció de la força de treball dilueix la diferenciació entre producció i reproducció. Perquè l'objectiu bàsic de tot sistema productiu ha de ser la reproducció de les

persones. En el patriarcat capitalista, la producció de mercaderies externalitza cap a la família patriarcal les tasques bàsiques del sosteniment de la vida, que es duen a terme sota una opressió de gènere i resten subordinades a les necessitats del capital.

En el context actual, la gran càrrega de les responsabilitats de la cura recau sobre uns temps insuficients, perquè la família patriarcal és la principal encarregada de la reproducció de la vida i, dins d'aquesta, no hi ha coresponsabilitat, sinó que, majoritàriament, són les dones les qui assumim les cures. I ho fem dins d'un model (re)productiu en què els temps dedicats a l'obtenció de beneficis directes per al capital no encaixen amb les necessitats diverses i intenses de les cures. Tenir això en compte ens permet qüestionar-nos d'una manera radical el capitalisme com a mode de producció. El pols del capital amb la desigualtat social, l'explotació i la misèria és, en essència, un conflicte amb la vida mateixa.

11

La producció no és tan sols una activitat per a obtenir els béns i serveis amb un valor d'ús que satisfà necessitats, sinó també uns processos socials en els quals ens desenvolupem les persones. La manera de produir té molt a veure amb el subjecte que som, perquè en la (re)producció també es produeixen éssers socials. Una transformació de la producció cap a criteris de solidaritat i bé comú hauria d'establir com a prioritat la participació de les persones en la presa de les decisions, com la gestió i planificació de la producció, perquè, d'aquesta manera, les condicions de la (re)producció se subordinen a les necessitats de les persones i es potencien els valors socials de la cooperació, solidaritat i comunitat.

La sobirania (re)productiva com a estratègia de transformació de l'economia

El concepte de sobirania (re)productiva que emprem fa referència a una procés global encaminat a vincular els processos de producció amb les necessitats socials i materials de la població. Té un caràcter autocentrat, perquè el motor de la (re)producció és endogen: les pròpies necessitats i capacitats. No s'ha de confondre això amb el plantejament d'una autarquia, en què cada mu-

nicipi o regió ha d'abastir-se d'absolutament tots els béns i serveis desitjat. Ni tampoc es tracta simplement de reemplaçar el capital estranger amb un capital amb propietaris residents que operi sota els mateixos paràmetres.

12 Aquest plantejament supera l'àmbit d'autonomia de què gaudeixen els moviments socials i col·lectius transformadors, perquè els instruments més potents que farien falta per a una política econòmica orientada a la sobirania (re)productiva no estan ni a disposició dels municipis ni de les classes populars. Però hi ha certes forces que sí que tenen possibilitats d'avançar en una trajectòria de transformació social i, en alguns àmbits, ja hi ha iniciatives implantades i són el punt de partida.

Un model autocentrat ha de partir de dues premisses conjuntes:

- Desplegar les potencialitats dels recursos productius al territori: únicament aquells que són “desitjables” perquè no suposen un consum energètic alt ni un consum de recursos insostenible ni una emissió de contaminació que posi en perill el medi social i natural. Les potencialitats han de ser coherents amb la cultura i la manera de viure de la població.
- Considerar les necessitats dels grups socials, especialment aquelles persones més vulnerables. Per exemple, detectar les necessitats de les persones en atur de llarga durada, de les famílies en risc de pobresa, tenint en compte tant les necessitats materials com els treballs no mercantils de cures com una primera etapa del desplegament.

Als ajuntaments, la tasca de la promoció econòmica hauria d'incorporar dues dimensions:

- L'activitat (re)productiva. D'una banda, hi hauria les empreses municipals (re)productives, tant dels serveis públics municipals com de serveis que actualment ofereix la iniciativa privada, i, de l'altra, un “ecosistema” de diferents unitats productives de diferents territoris (PIME, cooperatives, recursos naturals i, fins i tot, grans empreses) orientades a cadenes locals i regionals de (re)producció i distribució. L'estratègia de sobirania (re)productiva haurà de transformar gradualment l'estructura productiva i l'organització social, adquirint gradualment autonomia respecte a la dinàmica dels mercats mundials i vinculant-se a una xarxa productiva nacional, que combini l'activitat de les

grans empreses amb l'expansió i l'estímul de les empreses de caràcter més local i les integri amb les diferents propostes municipals de dimensió regional i nacional.

Les formes de propietat de les unitats productives que volem potenciar van des de la modalitat cooperativa, entenent que els propietaris en fossin els treballadors i treballadores, fins a fórmules de propietat comunal, municipal i nacional. En les empreses, és important que hi hagi els canals i organismes de participació, que són molt diferents dels consells d'accionistes o de les negociacions amb sindicats. Caldria engegar processos superadors de l'actual democràcia representativa que tinguessin com a objectiu definir les principals línies mestres que haurien de regular el seu funcionament.

De manera integrada, l'estratègia també estarà encaminada a superar el mercat i la família patriarcal com a organitzadors de les cures de les persones. Buscarà promoure els mecanismes d'organització social del treball de cures proveint serveis públics que siguin efectius a l'hora no només de proveir l'atenció a les persones dependents o les necessitats educatives, sinó també generar un nou sistema de drets personals dels quals ens coresponsabilitzem col·lectivament. La provisió de certs béns i serveis bàsics per a la reproducció de la vida a les llars, o altres àmbits (habitatges, aliments, energia, transports, atenció de la salut, un urbanisme compacte i espais de socialització, etc.) s'incorpora com a puntal de l'estratègia (re)productiva, traspasant la funció assistencialista i limitada dels serveis socials. Aquests serveis permetran reduir la càrrega dels treballs de reproducció de la vida que recauen sobre les dones a les llars i facilitar que les tasques no siguin tan feixugues.

També s'haurien de facilitar i ampliar els àmbits de gestió comunitària en què, col·lectivament, els grups s'agrupin per distribuir-se certes tasques de cures, com la criança o l'atenció a les persones dependents. I, en totes les activitats (re)productives, reconèixer el temps personal per a les cures pròpies i d'altres, tot tenint en compte que cal deconstruir la ideologia familiar privada.

- La planificació social de l'economia. No tan sols determinarà les necessitats a les quals adreçar la (re)producció, sinó que també

s'encarregaria de repartir part dels excedents de la producció entre projectes de millora dels serveis i infraestructures comunitàries i el desplegament progressiu de projectes econòmics cooperatius.

La política econòmica municipal actualment té un caràcter absolutament neoliberal: està orientada a atraure i privilegiar les inversions del capital, sense plantejar-se en quina posició queda aquest territori en la cadena productiva ni tenir en compte els efectes nocius sobre les poblacions des dels punts de vista laboral, social, ecològic o cultural. El territori està permanentment en venda, susceptible de convertir-se en àrees funcionals per a l'entramat del capital, la qual cosa comporta una elevadíssima concentració dels recursos i una centrifugació de la precarietat, l'exclusió i la pobresa. Es tracta de repensar quin model econòmic vol cada municipi, i de fer-ho no en funció del que aporta a la rendibilitat dels capitals, sinó de les necessitats socials i materials de la població. Els projectes a fomentar han d'implicar la població en la dinàmica (re)productiva (ocupació i salaris) i en la presa de decisions sobre què produir i com fer-ho i servir per a proveir recursos a la comunitat. La planificació social potenciarà el valor d'ús per sobre de la rendibilitat econòmica i facilitarà formes de consum que fomentin l'ús col·lectiu i l'accés lliure.

En la definició del mecanisme de presa de decisions en l'àmbit econòmic, caldria plantejar un model de planificació econòmica amb una àmplia representació de les forces socials.

Els agents estaran implicats en la sobirania (re)productiva

Malgrat que els centres de poder estan molt per sobre del món local i tot i que alguns plantejaments desbordaran l'actual marc competencial del món local, l'àmbit municipal és l'esglaió més idoni per a construir, desplegar i coordinar la sobirania (re)productiva, sobretot en la fase actual.

El sector públic ha de ser molt més actiu, creatiu i especialment directiu i regulador en la gestió de l'economia en direccions específiques. És un dels elements més importants en un model sobirà com el que presentem aquí. Caldria considerar un sector públic al marge de la dinàmica del mercat i, per tant,

revertir de manera total l'actual tendència de privatització del sector públic en les seves múltiples dimensions. Es podria definir una entitat municipal de gestió i control conformada pels treballadors i treballadores, persones responsables de la institució municipal i persones del poble sensibles i interessades que tindria com a objectius promoure els projectes concrets i desenvolupar les infraestructures comunes.

El món cooperativista, l'economia social i solidària, el sindicalisme combatiu i el municipalisme són els agents des d'on promoure en el moment actual aquesta estratègia, impulsant el diversos projectes productius. No es tracta de plantejar models o instruments tècnics i definits a priori, sinó d'estendre el debat i la discussió entre les poblacions i els col·lectius i entitats organitzades més concretament. El teixit social dels barris i pobles és un dels agents per a construir la sobirania (re)productiva.

Les formes de finançament haurien de partir de la conformació d'un capital social on participessin treballadors i treballadores, institució i persones diverses del municipi. A la vegada, aquí s'hauria de poder estudiar i propiciar que determinades formes de crèdit cooperatiu poguessin donar suport financer.

Sobirania cultural

Participem d'un imaginari comú impregnat per la lògica neoliberal de consum cultural, potenciada per un fort sector privat que s'alimenta de l'exitosa sectorialització d'allò cultural, sovint assumida per l'Administració com a potent eina per a la neutralització del conflicte als territoris. La mercantilització de suposats productes culturals, aquesta cultura transgènica implantada en un territori fora de context i sense arrels, si no troba resistència, pretén contribuir a humanitzar pràctiques salvatges com la destrucció de barris, l'expulsió de comunitats o la privatització de béns públics.

17

Davant d'aquest escenari, cal recuperar la cultura com a motor de transformació social per a alimentar i, alhora, canalitzar la consciència col·lectiva sobre el conflicte que afecta les comunitats. Com a eina al servei de les comunitats per a decidir la sobirana manera d'expressar aquest conflicte i com fer-hi front. Per tant, un punt de partida clau seria no relegar ni regalar mai allò cultural a la pretesa neutralitat.

La batalla en l'àmbit cultural passarà, en part, per una societat organitzada que recuperi el control dels recursos que ajuden a la producció i reproducció de les pràctiques creatives, al consum i a la creació de relat comunitari lligat a una sèrie de valors alliberadors. I passarà, també, per entendre la cultura com a activitat, i no tant com a producte de consum; per desmuntar, en l'àmbit discursiu, el mite de l'alta cultura i els mateixos mites. L'ús de la cultura depèn principalment de les nostres necessitats per a explicar i entendre el món, sense complexes ni complexitats sovint (auto)imposades.

La perspectiva proposada no és la d'acabar amb el sistema cultural o amb la intervenció pública, sinó la de posar el focus en una altra banda, subordinant aquestes qüestions a les necessitats culturals generals abans que a les necessitats del sector cultural. Hi ha, això sí, una necessitat radical de reinter-

pretar les pràctiques culturals com quelcom que parteix de la societat, i refer, a partir d'aquí, els rols dels especialistes i de les polítiques governamentals.

18 Per recuperar la sobirania cultural, pensem que cal sacsejar diferents àmbits en tant que promotors de concepcions de cultura, com ara l'educatiu i el del lleure, els mitjans de comunicació, les xarxes socials i les tecnologies, “el món” editorial, entre d'altres, i les polítiques culturals (gestió de recursos, finançament, creació...). Perquè no és només el què, sinó –i sobretot– el com. No ens interessa tant preguntar-nos què és la cultura, sinó on, com, amb què, per a què i amb qui gestem i canalitzem allò cultural. Com transformar el com –encara avui domesticat– i, com no podia ser d'altra manera, el per a què. Per això no parlem de *productes culturals*, sinó de *processos de creació*, ni de *sector*, sinó de *creació de comunitat*.

La nostra proposta passa per entendre les expressions culturals com a armes per a recuperar els carrers i les cases, les places i els barris; la cultura, per expressar el malestar i construir alternatives que plantin cara al capitalisme: recuperar la vida en comú, reconèixer i incorporar el valor de les tasques reproductives, repensar el temps per dedicar a la vida comunitària, per fomentar les relacions cooperatives i, també, per alimentar les formes d'economia social i solidària. En definitiva, es tracta de millorar la qualitat de vida, d'anar cap a una vida que pagui la pena viure.

Per aterrar tot això, ens centrarem a compartir experiències concretes de recuperació de recursos públics per gestionar-los comunitàriament des d'una perspectiva sociocultural. Ens sembla que, com apuntaven Gordillo, Llonch i Busqueta a l'article “La independència en un capitalisme ingestible”,³ publicat a *Crític*, “un projecte concret que es desplegui a partir de la nostra intervenció transformadora pot tenir molta més potència política que mil discursos”. “Cap experiència que triomfa no és una experiència petita. Cadascuna és una mostra gegant d'allò que podem fer.” I posar-les en comú, compartir-les, qüestionar-les i consensuar valors forma part del procés constant de recuperació de les sobiranies, també la cultural, allà on ens ho proposem. Del local al global a través del treball en xarxa.

3. Gordillo, Llonch i Busqueta, «La independència en un capitalisme ingestible». *Crític*. Disponible en línia a: <http://www.elcritic.cat/blogs/sentitcritic/2015/09/23/la-independencia-de-catalunya-en-un-capitalisme-ingestionable-i/> [consulta: 12 de gener de 2016].

Sobirania alimentària

A l'hora de proposar processos de transformació que parteixin des de l'àmbit municipal un tema central a abordar és el que fa referència a la producció, distribució i consum d'aliments. I no és un fet poc important perquè les persones ens alimentem diàriament (si podem) i d'aquesta alimentació depèn la nostra salut i supervivència com a espècie.

19

La producció alimentària actual es troba absolutament derivada de la reproducció capitalista, i tots els elements de la cadena productiva formen part de l'estratègia global de reproducció del capital i del capitalisme com a sistema social i econòmic. En aquest sentit, la producció d'aliments no deixa de ser una forma concreta de producció de mercaderies i, com totes les indústries d'aquest sistema econòmic, ha de basar-se en inversions que generin beneficis.

El desenvolupament de la producció d'aliments des d'aquestes premisses ha desembocat en l'actualitat en una forma de producció d'aliments absolutament controlada pel fons de inversió i les xarxes globals de producció agroindustrials i on, concretament, les grans cadenes de distribució assoleixen un poder important a l'hora de determinar l'evolució d'aquesta part tan significativa de l'economia.

Aquesta realitat té com a derivada la concreció d'un model de producció intensiu per al sòl i el territori, explotador per a les persones i les condicions laborals a què estan sotmeses, contaminador del territori i espoliador de recursos naturals. Per altra banda, la consegüent producció, totalment amorfa quant a necessitats reals i nutritives, nociva pel que fa a la composició dels aliments i derivats i desigual en termes geogràfics. Mentre una part de la població mundial veu com una tercera part dels seus aliments no s'acaben con-

sumint mai, l'altra part de la població mor de fam (30 milions de persones anuals) i/o hipoteca les seves millors terres a la producció d'aliments destinats a engreixar animals dels països rics. Avui, el drama és que amb els aliments produïts, es podrien alimentar 12 mil milions de persones, és a dir, el doble que la població mundial.

Avançar envers la sobirania alimentària des dels municipis

20 Sense cap mena de dubte, l'àmbit municipal esdevé un àmbit des del qual es poden iniciar (ja se n'han iniciat força!) processos que ens permetin avançar en la direcció transformadora que suposa la sobirania alimentària. La sobirania alimentària és el dret dels pobles a alimentar-se a partir de les seves pròpies terres i tenir-hi accés. És el dret a abastir els seus mercats locals i nacionals i no ser-ne exclosos per les importacions. També és el dret dels consumidors de tenir aliments sans, accessibles i culturalment apropiats.

Resulta evident que, a l'hora de definir quines són les mesures concretes que es poden impulsar des d'un municipi per a avançar envers la sobirania alimentària, cal tenir en compte el treball de les organitzacions i projectes que porten anys treballant en aquesta direcció. A Catalunya, des dels anys noranta hi ha un extensa xarxa de col·lectius que desenvolupen la proposta en l'àmbit polític i en el pràctic, amb experiències molt variades i riques en capital humà i trajectòria. Avui, probablement, l'ASAC (Aliança per la Sobirania Alimentària) és l'espai de referència i comprèn, entre d'altres: Entrepobles, Xarxa de Consum Solidari, Veterinaris Sense Fronteres, Ecologistes en Acció o Ecoconsum.

És obvi que el model a desenvolupar requereix una proposta que surti des dels municipis i que, com cal esperar, sigui diferent a cada punt del territori. Malgrat tot, hem de ser conscients que hi haurà propostes en dues línies clarament divergents segons les seves característiques demogràfiques, culturals i d'ocupació del sòl. Per una banda, els àmbits metropolitans, on la concentració de població és molt elevada, la societat està molt urbanitzada i l'expansió urbana ha deixat pocs espais on desenvolupar les activitats agràries. En aquests, s'hi desenvolupa amb molta dificultat, l'agricultura periurbana. En aquests municipis, hi ha principalment consumidores i pocs productors.

D'altra banda, és precisament a les grans metròpolis, per la seva agressivitat i morfologia, on es concentra la major part de població pobra i amb falta d'aliments. Per tant, és també on s'hauran de treballar més les propostes destinades a l'emergència alimentària des de la perspectiva de la sobirania. Pel que fa a la resta de territori, on les densitats de població són baixes, encara queda una lleugera cultura pagesa que cal recuperar, hi continua havent una gran part del territori apte per a l'activitat agrària i silvopastoral i que complien la funció principal de productores, però també de consumidores.

21

Algunes propostes concretes a estudiar

En definitiva, del que es tractaria és de posar les institucions a disposició de tots els projectes que ja estan en marxa i possibilitar la implementació de noves propostes, aprofitant tot el bagatge acumulat, allà on existeixi l'energia social i política per a fer-ho.

Proposem diferents àmbits sobre els quals treballar la sobirania alimentària: accés als mitjans de producció, gestió territorial, model productiu, transformació i distribució, consum d'aliments, canvi cultural i gestió de residus.

L'àmbit de l'**accés als mitjans de producció** pretén abarcar tant l'accés a la terra com als recursos fitogenètics necessaris. Les explotacions agràries s'han reduït en més d'un 30% en els darrers deu anys i l'abandonament de terres és cada vegada més patent. En aquest sentit, l'accés a la terra i les fórmules que ho facin possible resulten necessàries per a garantir l'ús agrari a perpetuïtat, allunyar-lo de l'especulació i donar la possibilitat d'iniciar projectes agroecològics. Però més enllà d'aquest fet, als Països Catalans hi ha un total de 209.829 hectàrees de superfície agrària útil en mans de l'Administració, cosa que representa un 10% del total. És fonamental establir polítiques que permetin l'alliberament d'aquestes terres, que tornin a estar en el que podríem anomenar *mans mortes*. A la vegada que s'han de revertir qualificacions de sòls urbans a rústics, per assegurar-ne el possible ús agrari i/o ramader.

L'ajuntament hauria de servir de facilitador a l'hora d'aconseguir els recursos econòmics necessaris per a posar en marxa els projectes, ja que iniciar un projecte agrari sovint és costós i de retorn lent. En aquest sentit es podria explorar les vies que en relació al finançament ofereixen projectes com el

Coop57. A la vegada, caldria facilitar els recursos tècnics i de capacitatció necessaris per a engegar i dinamitzar els projectes.

Però, a part de l'accés a la terra, també calen l'accés a les llavors i les races autòctones d'animals. En aquest sentit, els bancs de llavors com Esporus, Ecollavors o Llavors d'Ací i projectes com Les Refardes o Cultures trobades, són un punt clau per a la recuperació de varietats locals, pròpies d'una cultura alimentària també indispensable per a la supervivència d'un poble.

22 Pel que fa a l'accés i l'ús de maquinària, caldrà tenir en compte les fórmules cooperatives i col·laboratives, així com el possible impuls des del municipi, de fórmules de gestió conjunta.

Pel que fa a l'accés als recursos, i en clau no estrictament municipal però sí territorial, s'ha de fer també un plantejament holístic. Per a la sobirania alimentària cal també la protecció i la **gestió territorial**. És fonamental gestionar correctament l'ús social del territori, buscant l'equilibri entre els espais de producció alimentària i els espais naturals (Carta per la Sobirania Alimentària, 2014). Això porta a emprar figures com els parcs agraris municipals o supramunicipals, la gestió col·lectiva dels béns comunals (alguns dels quals encara prenen rellevància a les zones pirinenques), la creació d'ordenances relatives al sòl agrari, la potenciació de l'agricultura urbana des de l'urbanisme o la recuperació dels mosaics agroforestals com a mesura per al control dels incendis, la recuperació de la biodiversitat i una gestió racional de l'aigua en el territori. Així permetríem també tant la permeabilització i desfrAGMENTACIÓ del territori com la prevenció de riscos naturals.

A partir de la terra, podem parlar de fomentar un **model productiu** coherent amb els principis agroecològics (agricultura que té una dimensió econòmica, social, política i, evidentment, productiva). Més enllà de l'agricultura ecològica, cal apostar per la diversificació de cultius, fomentant agricultures intensives en mà d'obra allà on edafoclimàticament sigui possible. El camp té un potencial de treball molt elevat, però les pràctiques extensives han fet que l'ocupació baixi entre 2000 i 2012 de 165.000 a 120.000 treballadores arreu dels Països Catalans. A la vegada, cal potenciar una agricultura de petita escala i planificada segons demanda local i nacional i coherent amb un canvi de dieta, molt més basada en la verdura, els llegums i els cereals. Hem de pensar en models de ramaderia extensiva, d'acord amb una gestió forestal del territo-

ri. I una agricultura sense productes químics de síntesi ni transgènics.

És en la **transformació** i la **distribució** on, avui dia, radica la major part del cost final. Cal establir una dialèctica real entre productors i consumidors fent un apoderament conjunt articulant els mecanismes que regeixen el pas d'un producte alimentari del camp a l'espai de distribució, tenint en compte els processos econòmics, socials, culturals i ambientals que tenen lloc en aquesta mediació. Estratègies com els sistemes participatius de garantia i els comitès locals de certificació participativa han de fer front a models verticals com el CCPAE, que fan de la certificació un fi, i no un mitjà, com hauria de ser.

23

Des del municipalisme, s'ha de col·laborar amb les noves xarxes cooperatives de consum i, allà a on es pugui, treballar perquè hi hagi mercats ecològics, d'intercanvi de producte i coneixement, on es prioritzin els productors locals i la producció ecològica. Des del municipalisme també és fonamental l'impuls dels menjadors municipals i col·lectius com a espais de consum, de consciència i de suport als projectes productius dels pagesos i ramaders locals i/o propers. A partir de les clàusules de contractació i de la remunicipalització de serveis com els dels menjadors, també es pot assegurar un punt de sortida als productors que garanteixen una complicitat i un compromís mutu.

Totes aquestes propostes són un pas per a superar la dicotomia productor/consumidor, amb vista a conduir la mediació cap a una assemblea municipal (consells alimentaris municipals), conformada per les parts implicades en la producció d'aliments i el seu consum: persones del sector sanitari, del sector educatiu, productors, consumidors i polítics, que, des de mirades diverses però amb un mateix objectiu, decideixen l'estratègia productiva i alimentària del municipi.

Pel que fa a la transformació dels aliments, cal acabar amb els sistemes d'integració vertical de les agroindústries, com l'Àrea de Guissona, que condemnen els pagesos a ser un mer engreixador d'animals o productor de productes agrícoles, retenint d'aquesta manera la major part dels beneficis en un procés de re proletarització de l'àmbit rural. Fomentar cooperatives que es basin en la sinergia i el reconeixement mutu en les diverses escales de la producció és un primer pas per a acabar amb aquests models de concentració en la producció. I, alhora, des del municipalisme i per a impulsar l'artesania alimentària, és útil la generació d'espais comuns on s'elabori

producte alimentari, en forma de vivers, cooperatives, obradors col·lectius, etc. En aquest sentit, un exemple és el Viver de Celleristes de Barberà de la Conca o el projecte Belaun del País Basc del Nord, on sis ramaders petits elaboren derivats càrnics de forma cooperativa (<http://www.belaun-aldude.com/page/les-producteurs>).

Al llarg de la cadena alimentària trobem també un punt sobre el qual fins ara s'ha treballat poc des d'una perspectiva de país: el **consum d'aliments** i, en conseqüència, el dret a l'alimentació. El dret a l'alimentació és tant la disponibilitat d'aliments en quantitat i qualitat suficients per a satisfer les necessitats alimentàries dels individus, com el fet que aquests aliments siguin acceptables per a una cultura determinada. Des d'aquesta perspectiva, s'ha de treballar, també a escala municipal, l'estratègia amb què, des de la sobirania alimentària, abordem l'emergència social. Des d'aquesta perspectiva, hi ha molts projectes engegats que poden servir de guia per a fer-hi front. Alguns estan recollits i analitzats a l'edició de *Ja volem el pa sencer*, d'Ariadna Pomar i Guillem Tendero.

Aquí cal fer un incís sobre el **canvi cultural** que requereix una modificació dels patrons de consum d'aliments amb vista a a fomentar la sobirania alimentària. És per això que, tal com proposa la Carta per la Sobirania Alimentària des dels Nostres Municipis (2014), cal:

- Revaloritzar el paper de les persones del sector primari en la societat, prioritzant els espais formatius liderats per dones.
- Revaloritzar el paper de l'alimentació en la salut, cultura i economia, des de la perspectiva del valor polític que suposen les cures i la reproducció de la vida;
- Fomentar una relació de respecte i reciprocitat amb la naturalesa, així com fer campanyes per estimular la participació ciutadana en el procés alimentari. En aquest punt inclouríem també la lluita contra el malbaratament alimentari, que és una qüestió clarament cultural, tant a dins de casa com en la distribució i preparació dels productes agrícoles.
- En darrer lloc, la millora de la identitat paisatgística dels ambients rurals i urbans forma part d'aquest procés de canvi cultural requerit.

Finalment, el cicle de l'alimentació es tanca a través de la **gestió dels residus**. Tot i que s'ha avançat molt en la recollida de la fracció orgànica, el cicle de nutrients al sòl al nostre país avui dia es tanca majoritàriament a partir de fertilitzants químics i l'aplicació de purins excedents, gràcies al model ramader imperant (Marco *et al.*, 2015). És fonamental repensar les formes de revalorització dels residus, perquè els composts generats a les fàbriques de compostatge, actualment, en la majoria dels casos no són aptes per a l'agricultura, per la mala separació de residus. Tancar els cicles de nutrients ens permetria la no-dependència dels combustibles fòssils per a les ingents quantitats de fertilitzants químics (alguns en la producció i tots en la distribució). Tot aquest procés demana d'una reestructuració del servei de recollida i augmentar la organització per reduir al mínim la fracció rebuig i optimitzar la qualitat i quantitat de les diferents fraccions.

Sobirania energètica

La sobirania energètica és el dret dels individus, les comunitats i els pobles a decidir sobre la generació, distribució i ús de l'energia de manera que aquestes decisions s'ajustin a les circumstàncies ecològiques, socials, econòmiques i culturals d'aquestes comunitats i pobles. Un dret que la societat capitalista ha expropiat a aquestes comunitats.

27

L'actual organització econòmica i política suposa una estructura productiva que facilita l'apropiació privada dels béns comuns a partir dels quals s'obté energia útil i imposa uns condicionants que limiten l'accés universal a l'energia. Actualment, els processos per a obtenir energia útil estan organitzats a partir d'una producció centralitzada. És a dir, aquella en què el subministrament a les persones d'un territori concret depèn d'un únic centre de generació. Aquesta estructura suposa enormes inversions tant per a extreure i generar energia com per a les infraestructures per a fer arribar l'energia des del punt d'extracció fins al punt d'ús final. Per tant, les comunitats no participen de cap manera en l'obtenció de l'energia que necessiten i només grans empreses amb enormes volums de capital tenen la capacitat d'intervenir en aquests processos associats a megaprojectes.

D'altra banda, el fet que l'energia sigui considerada una mercaderia i que siguin unes empreses les que la subministren, seguint criteris de maximització de rendibilitat econòmica, suposa limitar l'accés a molts usuaris i usuàries (p. ex.: cases i pobles petits on no arriba l'electricitat, trams de carretera sense benzineres o persones sense subministrament, perquè no poden fer front al pagament de les factures).

En aquest context, els combustibles fòssils encaixen perfectament en aquesta estructura. La seva extracció i transformació en energia útil és complexa i els jaciments són limitats, fet que facilita la seva apropiació privada i el

control d'aquests processos per unes poques empreses. Per contra, les energies renovables es troben per tot el planeta, són gairebé il·limitades i el seu aprofitament és senzill. Això permet acostar els processos de generació a les comunitats on s'utilitza aquesta energia –reduint les inversions en infraestructures–, com també que el subministrament als usuaris i usuàries finals vingui de diferents centres de generació i, per tant, reduir substancialment les dimensions –i les inversions– de les unitats generadores. Aquests elements faciliten la participació de les comunitats en els processos energètics i, per tant, que aquests processos responguin a les seves necessitats. A més a més, permeten substituir fonts contaminants per altres de netes i renovables.

Ara bé, com hem vist, el model energètic no només depèn de les fonts energètiques, sinó que té a veure amb l'organització econòmica i política de la societat. Per tant, les energies renovables no tenen, per si mateixes, una capacitat transformadora. La majoria d'organismes internacionals, governs i grans empreses estan promovent iniciatives que intenten fer encabir les energies renovables dins de l'estructura de producció i comercialització de la indústria vigent (monopolista, verticalment integrada i transnacional). Si realment pretenem canviar el model energètic, cal modificar la cadena de processos i els condicionants que permeten l'accés a l'energia. És a dir, desmercantilitzar l'energia –passant a considerar-la un dret bàsic i universal– i aprofitar les potencialitats de les energies renovables per a democratitzar el model –a partir de la participació de les comunitats–. D'aquesta manera, es creen noves formes de territorialitat i de participació social i política que permeten recuperar la sobirania energètica i transformar les relacions de poder.

Per tant, la sobirania energètica suposa transformar el model energètic existent mitjançant l'organització de comunitats capaces de decidir col·lectivament els processos de captació, transformació i aprofitament de les fonts energètiques que millor s'adaptin a les seves característiques i necessitats. Això passa per orientar la producció d'energia a satisfer les necessitats i els objectius d'aquestes comunitats, i no pas els interessos d'unes empreses privades, i que el subministrament energètic depengui de criteris socials, i no pas de la seva rendibilitat econòmica.

La lluita per recuperar la sobirania energètica és un procés que ja està en marxa. Cada vegada són més les persones que reclamen la necessitat d'un

canvi de model energètic i s'organitzen col·lectivament per a generar espais encaminats a construir un nou model. Existeixen col·lectius organitzats que reclamen el dret a subministraments, projectes cooperatius de generació i comercialització d'energia, projectes de finançament col·lectiu de projectes energètics, programes de millora de l'eficiència energètica, etc. Per tant, més enllà de les seves limitacions pel fet d'haver-se desenvolupat dins d'un món capitalista, l'embrió d'aquestes noves formes d'organització i participació política ja s'estan donant al sí de la societat actual. És imprescindible potenciar aquestes experiències, vetllar perquè responguin als objectius descrits i crear noves iniciatives que ens condueixin a aquest nou model descentralitzat, distribuït territorialment, 100% renovable i en mans de la ciutadania.

Sobirania residencial

La sobirania residencial serà l'expressió del dret de la població a un habitatge digne i adequat i el dret a decidir sobre el seu propi sistema de provisió residencial. Caldrà estudiar com es poden articular estratègies de lluita i resistència transformadores des dels moviments socials i, a la vegada, quin paper pot assumir l'administració, si aquesta té una predisposició al canvi. Serveix de quelcom introduir reformes en un context on l'estat és facilitador i agent actiu del capital? Quin marge hi ha?

No es pot renunciar a les polítiques reformistes, sempre que millorin les condicions de vida de la classe treballadora i, per tant, s'han de promoure les mesures parcials per les reformes *des de i per* un objectiu emancipador i transformador. Un govern de tall transformador ha de potenciar pràctiques transformadores. Les lluites parcials i de reformes de la política d'habitatge només tenen sentit si estan englobades en un lluita transformadora general protagonitzada per moviments socials, si generen consciència de canvi, si promouen l'organització i discurs polític i ideològic transformador. Hi ha el perill que, si no es donen aquestes condicions, qualsevol mesura quedi en simple reformisme o assistencialisme.

El reconeixement d'un dret subjectiu d'accés a l'habitatge i del seu manteniment requereix dotar-se d'un parc públic d'habitatge social suficient per a satisfer les necessitats residencials de la població. Les persones han de ser l'eix central de tota intervenció. Aquest ha de ser l'objectiu prioritari de tota política d'habitatge. Els habitatges han de proporcionar seguretat en la duració de la tinença, assequibilitat econòmica, habitabilitat en condicions i ubicar-se en un entorn adequat (amb serveis). Hem de tenir present que el jovent que no es pot emancipar, les famílies desnonades o les persones sense sostre tenen en comú la manca d'habitatge. Per tant, ha d'existir un parc d'habitatge social suficient per a atendre les necessitats residencials de la població. Aquesta és una proposta de mínims sobre la qual

articular la política d'habitatge. La generació d'habitatge social és una urgència a tot el país i s'han de realitzar esforços en tots els sentits per a aconseguir-ho. Tota política d'habitatge hauria de disposar d'objectius clars i mesurables, d'una dotació pressupostària suficient per a desenvolupar-los, d'un compromís polític del ple de l'ajuntament a llarg termini i d'un seguiment i avaluació. Tot plegat que prevegi la participació de la societat, especialment de les persones afectades. Cal un teixit social actiu al marge de l'Administració que estigui permanentment vigilant i denunciant. Res no és fàcil, però aquests són els principis, les guies a assolir per a una acció transformadora. Per dotar-se d'aquest parc públic d'habitatge social és imprescindible abordar la mobilització de l'estoc d'habitatge buit. Alhora, en cas que calgués, també es poden establir mesures que pressionin la propietat privada i obstaculitzin que l'habitatge esdevingui un producte de mercat. Per això és necessari l'articulació de serveis que es guïin per principis públics, comunitaris i cooperatius.

www.cup.cat